

Sygn. akt I CSKP 150/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 lipca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Roman Trzaskowski

Protokolant Martyna Arcon-Jakubiak

w sprawie z powództwa Gminy Z.

przeciwko Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 29 lipca 2021 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 3 kwietnia 2019 r., sygn. akt I ACa (...),

**oddala skargę kasacyjną i nie obciąża strony powodowej
kosztami postępowania kasacyjnego na rzecz strony pozwanej.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 26 października 2017 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo Gminy Z. (dalej: Gmina) skierowane przeciwko Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu (dalej: BFG) o zapłatę 2.072.736,15 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 21 grudnia 2015 r. do dnia zapłaty.

Sąd ustalił, że po przeprowadzeniu postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, Gmina Z. zawarła w dniu 28 grudnia 2012 r. ze (...) Bankiem (...) z siedzibą w W. (dalej: Bank) umowę na czas określony od dnia 25 stycznia 2013 r. do dnia 24 stycznia 2017 r., której przedmiotem było prowadzenie przez ten Bank na rzecz Gminy rachunków bankowych, przeprowadzanie bankowych rozliczeń pieniężnych, przyjmowanie i przechowywanie wkładów pieniężnych, udzielenie kredytu odnawialnego w rachunku bieżącym, przewożenie pieniędzy (gotówki) z/do siedziby Gminy z/do siedziby Banku lub jego oddziału. W tym samym dniu umowy o podobnej treści podpisali z Bankiem kierownicy jednostek organizacyjnych Gminy, realizujących zadania własne Gminy w zakresie oświaty i wychowania, sportu i rekreacji, pomocy społecznej oraz utrzymania porządku publicznego: Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Z., Szkół Podstawowych nr (...), nr (...) i nr (...) w Z., Publicznych Gimnazjów nr (...) i nr (...) w Z., Publicznych Przedszkoli nr (...), nr (...) i nr (...) w Z., Świetlic Środowiskowych nr (...) i nr (...) w Z., Straży Miejskiej w Z. oraz Ośrodka Pomocy Społecznej w Z. Z dniem 21 listopada 2015 r. Komisja Nadzoru Finansowego zawiesiła działalność Banku oraz postanowiła wystąpić do sądu z wnioskiem o ogłoszenie jego upadłości. W dniu 23 listopada 2015 r. na rachunkach bankowych prowadzonych przez Bank dla Gminy i wymienionych wyżej gminnych jednostek organizacyjnych znajdowały się środki pieniężne w łącznej kwocie 2 496 686,15 zł. W dniu 25 listopada 2015 r. Zarząd Komisaryczny Banku przekazał Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu listę deponentów; w dniu 11 grudnia 2015 r. BFG wypłacił Gminie Z. kwotę 423.950 zł. Reklamacje wymienionych wyżej gminnych jednostek organizacyjnych gminy, domagających się wypłaty na ich rzecz kwot gwarantowanych nie zostały uwzględnione.

Analizując powyższe okoliczności Sąd Okręgowy doszedł do wniosku, że wymienione wyżej jednostki organizacyjne gminy nie są deponentami w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (tekst jedn.; Dz.U. z 2014 r., poz. 1866, dalej: u.BFG), istotnej z punktu widzenia oceny prawnej dochodzonego roszczenia, zatem nie przysługuje im prawo do otrzymania sum gwarantowanych ustawą, przy uwzględnieniu środków zgromadzonych na rachunkach bankowych prowadzonych dla poszczególnych jednostek. Deponentem w rozumieniu ustawy o BFG jest Gmina Z. jako

osoba prawna, która otrzymała już od pozwanego maksymalną sumę gwarantowaną przewidzianą ustawą, stanowiącą równowartość kwoty 100 000 euro. Wymienione w pozwie gminne jednostki organizacyjne działały w ramach osobowości prawnej Gminy, a kierownicy tych jednostek występowali w obrocie cywilnoprawnym na podstawie pełnomocnictwa udzielonego im przez Burmistrza Gminy. Nieprawidłowe oznaczenie stron w umowach zawartych z Bankiem nie kreowało na rzecz tych jednostek odrębnych praw.

Wyrokiem z dnia 3 kwietnia 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację strony powodowej od powyższego wyroku, aprobuując ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu pierwszej instancji. Podniósł, że zgodnie z art. 725 k.c. stroną umowy rachunku bankowego jest bank i „posiadacz rachunku”, co należy wyklądać w zgodzie z przepisami prawa bankowego. Zgodnie z art. 49 ust. 2 i 3 tej ustawy, rachunki rozliczeniowe oraz rachunki lokat terminowych mogą być prowadzone wyłącznie dla osób prawnych, jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, o ile posiadają zdolność prawną oraz osób fizycznych prowadzących działalność zarobkową na własny rachunek, w tym dla osób będących przedsiębiorcami. Natomiast rachunki oszczędnościowe, rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe oraz rachunki terminowych lokat oszczędnościowych mogą być prowadzone wyłącznie dla osób fizycznych, szkolnych kas oszczędnościowych, pracowniczych kas zapomogowo-pożyczkowych i rad rodziców. Zatem te tylko podmioty mogą zawrzeć umowy rachunku bankowego. Podstawowe zasady dotyczące osób prawnych zostały zawarte w art. 33-34 k.c., natomiast do jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, stosuje się odpowiednio przepisy o osobach prawnych (art. 33¹ § 1 k.c.). Sąd Apelacyjny podkreślił, że posłużenie się w art. 33¹ k.c. pojęciem jednostki organizacyjnej zakłada funkcjonowanie struktury spełniającej minimalne wymagania pozwalające na jej wyodrębnienie i odróżnienie, co nie jest jednak jeszcze wystarczające do przyjęcia ich podmiotowości prawnej; dopiero bowiem regulacja normatywna może wyposażać daną jednostkę w zdolność prawną w sposób bezpośredni lub pośrednią metodą opisową, przez umożliwienie jednostce stania się podmiotem określonych praw i obowiązków o charakterze cywilnoprawnym.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, takiej regulacji nie zawiera ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r., poz. 506), która wprowadziła wyposaża w osobowość prawną gminę (art. 2 ust. 2 ustawy), lecz brak w niej uregulowań wskazujących na generalne przyznanie zdolności wszystkim jednostkom organizacyjnym, poprzez które gmina realizuje swe zadania publiczne. Za taki przepis nie może być uznany art. 9 ust. 1 ustawy, który jedynie pozwala gminie na tworzenie własnych jednostek organizacyjnych lub zawierania umów z podmiotami zewnętrznymi, bez rozstrzygania ich formy, struktury własnościowej, charakteru i zakresu działalności.

W skardze kasacyjnej strona powodowa zarzuciła naruszenie art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym w zw. z art. 39 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r, poz. 1327, dalej: „u.s.o.”), art. 99 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r., poz. 1876, dalej: „u.p.s.”) i art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r, poz. 305, dalej: „u.f.p.”); zarzuciła naruszenie art. 5 k.c., a także art. 217 § 1 i § 3 k.p.c. oraz art. 299 w zw. z art. 227 k.p.c. Formułując te podstawy wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie jest uzasadniona druga podstawa kasacyjna, sprowadzająca się do kwestionowania przeprowadzonej przez Sąd Apelacyjny oceny sformułowanych w apelacji powódki zarzutów naruszenia przez Sąd pierwszej instancji przepisów postępowania, a to art. 217 § 1 w zw. z art. 227 k.p.c. przez oddalenie przez ten Sąd wniosków powoda o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków oraz z nagrania rozmowy telefonicznej przeprowadzonej przez Burmistrza Gminy z przedstawicielem BFG, a także naruszenia art. 299 w zw. z art. 227 w zw. z art. 217 § 3 k.p.c. przez oddalenie wniosku o dopuszczenie dowodu z zeznań stron. Należy bowiem w pełni podzielić obszerne i należycie umotywowane wywody Sądu

Apelacyjnego, bez konieczności ich przytaczania i powtarzania w tym miejscu, świadczące o nietrafności tych zarzutów. Kasacyjna podstawa procesowa stanowi w istocie polemikę z przedstawionym wyżej, prawidłowym stanowiskiem Sądu Apelacyjnego; nie wskazuje natomiast, jakiego rodzaju uchybień, mogących mieć istotny wpływ na wynik sprawy, dopuścił się bezpośrednio Sąd drugiej instancji przy rozpoznawaniu apelacji (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Nie zasługują także na uwzględnienie zarzuty naruszenia prawa materialnego, opierające się na zanegowaniu prawidłowości dokonanej przez Sądy *meriti* wykładni pojęcia deponent, zawartego w art. 2 pkt 1 uBFG. Zgodnie z art. 2 ust. 1 uBFG, w brzmieniu istotnym dla rozpoznawanej skargi kasacyjnej, użyte w ustawie pojęcie deponent oznacza osobę fizyczną, osobę prawną, a także jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, o ile posiada ona zdolność prawną oraz podmioty, o których mowa w art. 49 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r., poz. 1896, dalej: „prawo bankowe”), będące stroną umowy imiennego rachunku bankowego lub posiadające wynikającą z czynności bankowych wierzytelność do banku objętego obowiązkowym systemem gwarantowania, oraz osoby, o których mowa w art. 55 ust. 1 oraz art. 56 ust. 1 ustawy - Prawo bankowe, z zastrzeżeniem art. 26q, o ile ich wierzytelność do banku stała się wymagalna przed dniem spełnienia warunku gwarancji, z wyłączeniem wskazanych dalej w tym przepisie podmiotów.

W ocenie skarżącej, wymienione w pozwie i wskazane wyżej gminne jednostki organizacyjne są deponentami w rozumieniu przytoczonego wyżej przepisu art. 2 pkt 1 uBFG, albowiem wprowadzie nie posiadają osobowości prawnej, ale mają zdolność prawną, ponieważ w dniu 28 grudnia 2012 r. zawarły w imieniu własnym umowy rachunku bankowego ze (...) Bankiem (...) z siedzibą w W.

Prawidłowa wykładnia pojęcia deponent jest kluczowa dla właściwego stosowania przepisów ustawy o BFG w zakresie dotyczącym obowiązkowego systemu gwarantowania, polegającego na zapewnieniu deponentom wypłaty, do wysokości określonej ustawą, środków gwarantowanych w razie ich niedostępności (por. art. 21 uBFG). Zgodnie z art. 22 ust. 1 i 2 uBFG, podmiotami stosunku

gwarancji są Fundusz i deponent, zaś przedmiotem gwarancji jest wierzytelność deponenta, w związku z którą z dniem spełnienia warunku gwarancji nabywa on w stosunku do Funduszu, na warunkach określonych w ustawie, uprawnienie do świadczenia pieniężnego do wysokości (łącznie z odsetkami naliczonymi do dnia spełnienia warunku gwarancji, zgodnie z oprocentowaniem wskazanym w umowie niezależnie od terminu ich wymagalności) równowartości w złotych 100 000 euro - w 100% (art. 23 ust. 1 uBFG). Do obliczenia wartości euro w złotych przyjmuje się kurs średni z dnia spełnienia warunku gwarancji, ogłaszany przez Narodowy Bank Polski, a wyżej wskazana kwota określa maksymalną wysokość roszczeń deponenta w stosunku do Funduszu, niezależnie od tego, w jakiej wysokości i na ilu rachunkach posiadał środki pieniężne lub z ilu wierzytelności przysługują mu należności w danym banku (art. 23 ust. 2 i 4 uBFG). Zgodnie z art. 24 ustawy, deponent nie traci prawa do dochodzenia swych roszczeń od banku ponad kwotę określoną w art. 23 ust. 1 uBFG.

Zawarte w art. 2 ust. 1 uBFG pojęcia: osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, o ile posiada ona zdolność prawną, należy interpretować zgodnie ze znaczeniem nadanym tym pojęciom w przepisach kodeksu cywilnego. Posiadanie zdolności prawnej oznacza, że określony podmiot może być podmiotem praw i obowiązków wynikających z prawa cywilnego; jej refleksem jest zdolność sądowa, czyli możliwość bycia stroną (uczestnikiem) sądowego postępowania cywilnego. Prawo cywilne wyróżnia osoby fizyczne, osoby prawne oraz tak zwane ustawowe (ułamne) osoby prawne, którymi zgodnie z art. 33¹ § 1 k.c. są jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną; stosuje się do nich odpowiednio przepisy o osobach prawnych. Uwzględniając tę siatkę pojęciową, należy podzielić stanowisko Sądu Apelacyjnego, zgodnie z którym wymienione w pozwie gminne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej nie są deponentami w rozumieniu ustawy o BFG, albowiem żadna ustawa nie przyznaje im zdolności prawnej ani tym bardziej zdolności sądowej. Ustawowymi osobami prawnymi w rozumieniu art. 33¹ § 1 k.c. są *de lege lata* wspólnoty mieszkaniowe (art. 6 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali, tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r.,

poz. 1048), osobowe spółki handlowe (art. 8 § 1 k.s.h.) oraz handlowe spółki kapitałowe w fazie organizacji (art. 11 § 1 k.s.h.)

Zarzut naruszenia art. 2 ust. 1 uBFG skarżąca połączyła z zarzutem naruszenia wskazanych w *petitum* skargi norm prawa materialnego, które ze względu na związanie Sądu Najwyższego podstawami skargi (art. 398¹³ § 1 k.p.c.) należy przytoczyć w celu dalszych rozważań. Zgodnie z art. 39 ust. 1 pkt 5 u.s.o., dyrektor szkoły lub placówki dysponuje środkami określonymi w planie finansowym szkoły lub placówki zaopiniowanym przez radę szkoły lub placówki i ponosi odpowiedzialność za ich prawidłowe wykorzystanie, a także może organizować administracyjną, finansową i gospodarczą obsługę szkoły lub placówki. Stosownie do art. 99 ust. 1 u.p.s., osobie, której przyznano emeryturę lub rentę za okres, za który wypłacono zasiłek stały lub zasiłek okresowy, Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz inne organy rentowe, które przyznały emeryturę lub rentę, wypłacają to świadczenie pomniejszone o kwotę odpowiadającą wysokości wypłaconych za ten okres zasiłków i przekazują te kwoty na rachunek bankowy właściwego ośrodka pomocy społecznej, a w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych - centrum usług społecznych. Art. 10 ust. 1 u.f.p. przewiduje natomiast, że jednostki budżetowe, samorządowe zakłady budżetowe, agencje wykonawcze, instytucje gospodarki budżetowej i państwowe fundusze celowe stosują zasady gospodarki finansowej określone w niniejszej ustawie.

Z przytoczonych regulacji nie da się wyprowadzić prezentowanego przez skarżącą Gminę poglądu o zdolności prawnej gminnych jednostek organizacyjnych wymienionych w pozwie; co najwyżej wynika z nich, że wymienione w pozwie gminne jednostki organizacyjne korzystają z rachunków bankowych w celu racjonalnego i zgodnego z prawem wykorzystywania przydzielanych im gminnych środków budżetowych, co umożliwia zarówno finansowanie realizowanych przez nie zadań, jak i kontrolowanie przez właściwe organy Gminy jako osoby prawnej sposobu wydatkowania tych środków.

Według kolejnego zarzutu skargi kasacyjnej, Sąd Apelacyjny naruszył art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie w tej sprawie. W ocenie skarżącej cyt. „nadużyciem prawa ze strony pozwanego była odmowa wypłaty środków pieniężnych, które znajdowały się na rachunkach bankowych jednostek organizacyjnych Gminy. Opierając się na wyłącznej treści przepisów, pozwany nadużył prawa do odmowy uznania jednostek organizacyjnych Gminy za deponentów w rozumieniu przepisów ustawy o BFG” (por. str. 20-21 skargi). Zarzut nie zasługuje na uwzględnienie. Stosowanie przez sądy art. 5 k.c. może mieć miejsce jedynie w sytuacjach wyjątkowych, gdy uwzględnienie powództwa powodowałoby sytuację nieakceptowalną z przyczyn aksjologicznych i powinno być sankcją wykonania przez stronę przysługującego jej prawa podmiotowego w sposób naruszający - w okolicznościach każdego indywidualnie rozpatrywanego przypadku - fundamentalne wartości, których urzeczywistnieniu ma służyć prawo. Nie może natomiast prowadzić do zakwestionowania lub obezwładnienia bezwzględnie obowiązujących norm prawa, które strona ocenia jako niesprawiedliwe z punktu widzenia własnego interesu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2002 r., III CKN 311/01, niepubl., z dnia 10 lipca 2011 r., I CSK 533/13, OSNC-ZD 2015, zeszyt D, poz. 54, z dnia 4 marca 2016 r., I CSK 750/15, niepubl, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 1998 r., III CKN 429/97, niepubl z dnia 9 stycznia 2009 r., I CSK 276/08, IC 2010, nr 4, s.37). Zastosowanie przez Sąd klauzuli generalnej przewidzianej w art. 5 k.c., która ma na celu łagodzenie rygoryzmu prawa i zapobieganie sytuacji ilustrowanej łacińską paremią *summum ius, summa iniuria* stanowi zazwyczaj środek obrony przed wykonywaniem przez uprawnionego przysługującego mu prawa podmiotowego, nie może natomiast prowadzić do uzasadnienia dochodzonych roszczeń niezgodnych z obowiązującymi przepisami prawa. Dotyczy to nie tylko przepisów wskazanych w przytoczonych wyżej orzeczeniach Sądu Najwyższego, ale także odpowiednio innych dziedzin, w tym regulowanej przez omawiane przepisy ustawy o BFG.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.). Sąd Najwyższy nie obciążył skarżącej kosztami postępowania kasacyjnego na rzecz pozwanego, ze względu na charakter dochodzonego roszczenia,

okoliczność faktyczne tego przypadku i status pozwanego (art. 108 w zw. z 102 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.)

jw